

KÖZLEMÉNYEK

BELFÖLDI VÁNDORLÁSI FOLYAMATOK KÍNÁBAN

KAJDI LÁSZLÓ

Kínával kapcsolatban általában a nemzetközi vándorlás kap nagyobb hangsúlyt, ha a migráció témaköre merül fel. Világszerte jelentős kínai diaszpórák élnek, amelyek a szolgáltatási szektorban betöltött fontos szerepükkel a köztudatban is megjelenítik a kínai bevándorlókat.

A nemzetközi migráció mellett ugyanakkor némiképp háttérbe szorul, hogy Kína országhatárain belül is hatalmas volumenű vándorlás zajlik. A vendégmunkások kérdése általában csak akkor jelenik meg a híradásokban, ha egy-egy hírforrás elrettentő riportot közöl valamely, a nyugati világban népszerű árucikk gyártási körülményeiről. A belföldi migrációs folyamatok jelentősége abban rejlik, hogy a kérdésnek a demográfiai mellett jelentős gazdasági vetülete is van, akár a munkások által hazautalt pénzek nagyságát, akár rendezetlen társadalombiztosítási helyzetüket, akár a kínai ipari termeléshez elengedhetetlen olcsó munkaerő biztosítását tekintjük. A téma vizsgálatánál meglehetősen rossz minőségű és hiányos hivatalos statisztikai adatforrásokra (Jordán 2009) támaszkodhatunk csupán, amelyet nemzetközi szervezetek programjainak tapasztalatai egészítenek ki.

Az alábbiakban e hatalmas népességmozgás lényegesebb vonásait, illetve vizsgálatának főbb szempontjait kísérem meg bemutatni, elsősorban az ezredforduló utáni időszakra fókuszálva.

Belföldi vándorlás a XX. század második felében

A téma vizsgálatánál elengedhetetlen némi történeti visszatekintés, hogy jobban megérthessük a jelenkori tendenciákat. Kína esetében az egyik tévhit az lehet, hogy a (belföldi) vándorlás a modern kori nyitás következménye: annak a folyamatnak az eredménye, hogy az ország számos iparágban világ szinten is az első számú gyártási központtá vált, és amelynek egyik előfeltétele a városokba vándorló olcsó munkaerő volt.

Kínában azonban még az 1950-es évek legszigorúbb diktatúrájában is létezett belföldi vándorlás, ha más jellegű is. Az 1966–76 között zajló kulturális forradalom idején városi fiatalok és káderek milliói kerültek vidékre átnevelésre, majd később hasonló mértékű volt e populáció visszavándorlása a városokba. Általánosságban elmondható, hogy a vándorlás dinamikáját a rendkívül erős államapparátus formálta, különösen az 1978-as gazdasági átalakulás előtt. A vándorlás mozgatórugói tehát jellemzően inkább a kormányzati stratégiai-gazdasági döntések voltak, semmint az egyéni elhatározás (Liang – White 1996).

1950 előtt extrém területi különbségek voltak jellemzőek az országon belül, az ipari termelés több mint kétharmada a keleti, part menti vidékekre koncentrálódott. Ezt az egyensúlytalanságot próbálták az ötéves tervekkel, a belső és a nyugati régiók fejlesztésével kiküszöbölni (azaz a befektetési pénzek nagy része ide érkezett). Csak becsülni lehet, de a kulturális forradalom idején körülbelül 50 millió ember költözött keletről nyugatra, jelentős számban képzettek (Sanghaj¹ például 2,5 millió főt veszített, ez volt a legnagyobb).

1950-es években a mezőgazdasági többletet szovjet mintára a nehézipar fejlesztésére használták fel, ebben az időszakban jelentős volumenű volt a vándorlás a városokba a jövedelemkülönbségek miatt. A népességmozgások szabályozására 1957-ben vezették be a népesség-regisztrációt (a *hukou*-rendszert, lásd később), bár a „nagy ugrás” idejére (1958–60) hatályon kívül helyezték. A hatvanas évek összeomlása és az éhínség idején ismét bevezették, ekkor elméletileg mindenkinek haláláig ott kellett élnie, ahol született: az embereket vidéki vagy városi emberként regisztrálták, a vidékiek nem válhattak városi státusra (esetleg a katonák kaptak felmentést ez alól).

A hetvenes évek végétől, reformok után számottevően nőtt a városokba áramlás, főleg olyan helyekre, ahol nincs helyi regisztrációs kártya. A vándorlás mozgatórugói között nagy jelentősége volt a külföldi tőke betelepülésének (elsősorban a keleti tengerparti régiókba), és a termelés felfutása folyamatosan igényelte az új munkaerőt (Jordán 1998). Csábító volt a magánvállalkozás lehetősége is, például a vidéken termelt áru városi eladása.

Elmondható tehát, hogy Kínában jelentősen befolyásolta a migrációt az áttérés a tervgazdaságról a piacgazdaságra, az ipar megváltozott szerkezete, valamint az, hogy a vidéki-mezőgazdasági társadalom városi-indusztriális társadalommá alakult. Azaz a migráció szorosan összekapcsolódik a városiasodás kérdésével.

1979-től 2009-ig a városi népesség 440 millió fővel 620 millióra nőtt, ebből körülbelül 340 millió (Chan 2013) tulajdonítható a migrációnak. A probléma az, hogy (mint majd később bemutatom) a kínai belső migráns népesség jelentős része statisztikai szempontból „láthatatlan”, a bejelentett munkaerő aránya nagyon alacsony, így nehéz követni a népességmozgásokat.

Deng Xiaoping 1992-es „déli körútja” után még jobban megnőtt a vidéki munkaerő beáramlása a part menti városokba, becslések szerint 1994-ben 60 millió, 2000-ben 88 millió, míg 2002-ben 94 millió (Huang – Zhan 2005) vidéki vándorolt ezekre a területekre a jobb megélhetés reményében.

Hogy mennyire fontos manapság a migráns munkaerő, azt jól szemlélteti, hogy 2010-ben mintegy 155 millió vidéki dolgozott városokban. Az exporttermelés szinte teljesen rájuk épül, a nagy gyártóközpontokban, például Shenzhenben becslések szerint a munkaerő 70–80%-át migránsok adják (Chan 2013).

A kínai belső vándorlásnak nagy vonalakban két fő jellemzőjét határozhatjuk meg: az egyik a jelentős volumenű vándorlás a vidéki falvakból a városokba, a másik, hogy a vándorlás jellemzően a belső, nyugati területekről a keleti partok irányába tart. Ez utóbbit nyilvánvalóan jelentősen befolyásolta, hogy 1980 és 1984 között öt ún. Különleges Gazdasági Térséget (Special Economic Zones – SEZ), majd 1984 után úgynevezett Part menti fejlesztési területeket (Coastal Development Area) hoztak létre, és ezek szívták

¹ A kínai nevek esetében a közismert magyar népszerű átírás helyett – Peking és Sanghaj kivételével – a pinyin átírást alkalmazom az egyértelmű beazonosítás érdekében.

fel a beáramló külföldi tőke legnagyobb részét. Ennek a folyamatnak az ellensúlyozására születtek olyan programok, mint a kilencvenes évek végén meghirdetett „Go west” program, amelyek célja az elmaradottabb belső területek gazdasági fejlesztése és ezáltal népességmegtartó erejének növelése volt.

Változások az ezredfordulón, migráns programok az állami és a civil szférában

A 2000-es években a hivatalos állami politikában számos változás jelezte a belföldi népeségmozgásokkal kapcsolatos nyitottabb, pragmatikusabb gondolkodást. Megkezdődött az állami migrációs politika felülvizsgálata, intézkedések történtek az esélyegyenlőség érdekében. 2002-ben az Államtanács politikailag is deklarálta a vidékről érkező munkások szerepét (azaz ők „munkások és nem parasztok”) és fontosságát a gazdaságban, valamint célként határozták meg e népcsoport számára a minél komplexebb munkaerő-piaci szolgáltatások biztosítását. A 2003-as ötéves tervben megfogalmazódott az egységes munkaerőpiac igénye, az új munkaerő-regisztráció és az ehhez kapcsolódó társadalombiztosítás. Ugyanebben az évben az Államtanács célul tűzte ki a migráns gyerekek oktatásának javítását a fogadó városokban, továbbá minisztériumi programok indultak a migránsok egészségügyi helyzetével, az építőiparban dolgozók elmaradt fizetésével kapcsolatban.

A fentebb felsorolt kinyilatkoztatások mellett konkrét intézkedések is történtek. Ilyen például, hogy 2001 októbere óta a kisvárosokban szabad a letelepedés, ha a migránsnak van munkája és lakhelye, míg a közepes méretű városok és néhány tartományi főváros esetében megemelték a vidéki munkaerő betelepedési keretszámát. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a nagyvárosok (például Sanghaj vagy Peking) még mindig erőteljes korlátokat állítanak a beáramló munkaerő regisztrációja elé. Az esélyegyenlőség jegyében 2003-ban 2010-ig tartó program indult vidéki munkások milliói számára hat minisztérium bevonásával, azzal a céllal, hogy alapvető ismereteket nyújtsanak a jog, az egészségügy vagy az álláskeresés területén. 2004-ben kezdődött egy másik, az ún. Napfény-program, amelynek keretében a kormányzat tréningeket szervez a migránsoknak, hogy könnyebben el tudjanak helyezkedni a nem mezőgazdasági szektorokban. A területi különbségek csökkentése és a szegény térségek felzárkóztatása érdekében 2006-tól megszüntették a mezőgazdasági adókat, és a szegénynek nyilvánított térségekben ingyenessé tették az alapfokú oktatást és a tankönyveket.

Az állami politikában tehát immár legalább a célok szintjén megjelennek a migránsok, helyzetük azonban szociális szempontból még most sem rendezett. A legjobb példát erre a támogatások jelentik, amelyek két fő csatornán jutnak el a rászorulókhoz: a vidéki szegénységgel külön hivatal foglalkozik, a városi lakhelyregisztrációval rendelkező szegények pedig a munkaügyi és szociális biztonsági minisztérium illetékességébe tartoznak. A két csoport között azonban a migránsok eltűnnek, az ő helyzetük kezelésére nincs egyértelmű hivatali háttér, mivel fizikailag a városokban vannak, ugyanakkor ott nem szerezhetnek lakcímet (lásd a lakhelyregisztrációval foglalkozó fejezet).

Emellett megfontolandó az is, vajon mennyire gondolja komolyan az állami vezetés a migrációs szabályok lazítását? Azzal ugyanis, hogy a migránsok a fogadó területeken nem tudnak bejelentkezni és ezáltal számos állami támogatásra nem jogosultak, könnyebb fenntartani az olcsó munkaerő tömegét, amely a kínai gazdasági növekedés motorját jelentette az elmúlt években. Más kérdés, hogy (többek között) a szigorú születés-

szabályozásból fakadóan csökkenő és előregedő népesség mellett érdemes és lehetséges-e fékezni a migrációt, amely a felgyülemelő társadalmi feszültségek egyfajta természetes szelepe lehet.

A kormány mellett természetesen a nemzetközi szervezetek is figyelemmel kísérik a kínai migránsok helyzetét. 2002-ben indította az UNESCO a „Together with migrants”² programot a szegény városi migráns fiatalokért. Nyolc pilot project (nyolc város) keretében vizsgálták a felhasználható, de még be nem vont integrációs forrásokat, továbbá a szegény bevándorlók élethelyzetét. A szegénységnek nem csupán a jövedelmi vetületét elemezték, megfogalmazódtak például az információhiányból fakadó hátrányok is. Vizsgálták továbbá, milyen lehetőségek vannak a fiatalok helyben maradásának motiválására, milyen vállalkozási lehetőségek merülnek fel a szegényebb területeken.

A nemzetközi szervezetek mellett említést kell tenni az egyre markánsabban megjelenő kínai civil szféráról is. A kínai NGO-k (Non-governmental Organizations – nem kormányzati szervezetek) egy része, becslések szerint 30–50 szervezet (Huang – Zhan 2005) azzal foglakozik, hogy munkalehetőséget találjon a migránsoknak, jogi tanácsadást nyújtson, tréningeket és szabadidős tevékenységeket szervezzon (Az egyik legnépszerűbb pekingi szervezet³ például kórus szervezésével próbálja erősíteni a migránsok közötti kötelékeket.) A csoportok egy másik típusa az állami támogatások szétosztásában játszik kapcsolattartó szerepet a migránsok és a kormány között: ezek jellemzően olyan, erős állami kapcsolatokkal rendelkező tömegszervezetek, mint például a Nők szövetsége. Az anyagi támogatások mellett országos lefedettségük révén segítik a migránsok indulását az elmaradottabb területekről (a vidéki munkaerő-többlet elvezetése céljából), a fogadó területek tagszervezetei pedig az érkezők integrációját, munkához jutását próbálják koordinálni.

A helyi kezdeményezéseknek alapvetően két célja van. Az egyik az ún. network building, a migránsok közötti szociális kapcsolatok erősítése, annak érdekében, hogy könnyebben viseljék a városokban rájuk nehezedő esetleges társadalmi elutasítást. Ide tartozik még a küldő és a fogadó területek közötti együttműködés, hogy hatékony intézményi keretet nyújtsanak a migránsoknak (például a lakhatás megoldása stb.). A másik fő terület az integrált vidéki-városi fejlesztés: hogyan lehet hatékonyabban felhasználni a hazautalt összegeket; a migránsoknak a megye/tartomány városaiban érdekesebb munkát keresni, mert így könnyebb a beilleszkedésük és kevesebb a költségük stb.

A civil szervezetek tevékenysége és térnyerése fontos lehet abból a szempontból is, hogy például a nők vándorlásának és munkavállalásának támogatásával elősegíthetik társadalmi helyzetük javítását, hiszen az önálló keresettel bíró nők még a tradicionális családokban is jobb pozícióba kerülhetnek.

Lakhely-regisztráció, a hukou-rendszer

Kínában a hukou-rendszer a lakcímnnyilvántartás alapja, bemutatása elengedhetetlen az országon belüli népességmozgások megértéséhez. Mint azt a fentebb említett történeti példák is igazolják, Kínában a migráció nagymértékben szabályozott, és fontos része az állami iparosítási stratégiának. A migránsoknak kérelmet kell benyújtani a helyi

² Zhan, Sh. [2005]: Rural labour migration in China: challenges for policies, UNESCO.

³ Beijing Youth Art Team for Migrant Workers.

hatóságoknál a lakcím, a *hukou* megváltoztatására. A városon belüli költözés általában engedélyezett, és hasonló a helyzet a vidéki területek közötti vándorlásnál is például házasság vagy családi okok miatt. A vidékről a városokba irányuló vándorlás, a városi területeken való regisztráció azonban szigorúan szabályozott, és a nemzetbiztonsági szervek engedélye kell hozzá. A *hukou* megváltoztatására ritkán adnak engedélyt, és csak akkor, ha ez központi vagy helyi érdekeket szolgál, tehát meglehetősen nehéz bejelentett címet változtatni. A *hukou*-rendszer a gazdasági reformok előtt de facto belső útleveként szolgált, annak érdekében, hogy megakadályozzák a falusi népesség városokba áramlását és hogy (nem utolsósorban) a városiak privilegizált helyzetét (például a szociális juttatások terén) megőrizték. Manapság a *hukou* inkább a jogosultságok elosztását segíti, és nem a migráció akadályozását szolgálja. A vidékieknek lehet ideiglenes városi tartózkodásuk, de városi *hukou*juk már nem, így az ideiglenes tartózkodással rendelkező vidékiek számos olyan juttatásban nem részesülhetnek, amelyek a városiaknak automatikusan járnak.

Migrációs csoportok

Migrációs szempontból tehát két csoport különböztethető meg. Az egyik csoportot olyan vándorlók alkotják, akik *hukou*-t is változtatnak – általában gazdagok, magasan képzettek, a városi lakosok közvetlen rokonai, tehát csak nagyon kevés emberről van szó. A másik csoportba a nem *hukou* migránsok tartoznak, nekik nincsenek meg a városiak jogai – a vándorlók többsége ebbe a csoportba sorolható. Kínában ugyanakkor hivatalosan csak az első, kisebb *hukou*-csoportot tekintik migrációnak, akik megkapják ugyanazokat a jogokat és juttatásokat, mint a helyiek. A másik csoportot „áramló népességnek” aposztrofálják (*renkou liudong*, angolban floating population), róluk sokkal homályosabb a kép, épp a már említett alacsony bejelentettség miatt.

További technikai különbség, hogy míg a *hukou*-vándorlásoknál flow adatok is elérhetők, addig az áramló népesség esetében stock adatokról beszélünk (tehát akiket az adatfelvétellel egy adott időpontban sikerült elérni egy adott helyen).

A *hukou*-vándorlások száma (flow adatok, odavándorlók) nem változott jelentősen az utóbbi évtizedekben, népességhez viszonyított arányuk így csökkent. Az ilyen jellegű vándorlások egy része a vidéki területek közötti, elsősorban házasság miatti vándorlás.

A migráns szegénység kérdése

Az érkező vidéki migránsok egyes gazdasági szektorokban gyakran többen vannak, mint a helyi városi munkaerő (mivel a helyiek nem vállalják ezeket a munkákat), ezért jelentősen átformálják a fogadó térségek demográfiai viszonyait. A migránsok ugyanakkor sokszor a szociális létra aljára kerülnek, mivel rossz körülmények között, szociális juttatások nélkül olyan munkákat is elvégeznek, amelyeket a helyiek nem vállalnak.

A szegénység vizsgálatánál is az adatok hiánya jelenti a legnagyobb problémát, mivel – ahogy azt már említettem – a migráns népesség, amely egy köztes, átmeneti pozícióban van a vidéki és a városi lakosság közötti „senki földjén”, az adatfelvételek legnagyobb részéből kimarad. Emiatt az egyes tanulmányok között megoszlanak a véleke-

dések annak kapcsán, hogy a jövedelem szempontjából a vándorlók között jellemzőbb-e a szegénység. A bérezés ugyanis általában alacsonyabb a vidékről érkezett, gyakran rosszul képzett munkások körében, ugyanakkor esetükben nagyobb a foglalkoztatottság, mint a városi lakosságnál és általában több munkaórát dolgoznak, így megkereshetik ugyanazt a bértömeget (Park – Wang 2010).

A nem jövedelemhez kötött szegénységi mutatóknál viszont – lakhatási körülmények, szociális juttatások – jelentős különbségek tapasztalhatók. Ám az adatokat torzít-hatja, hogy a legtöbb tanulmány mintájában egyaránt benne vannak a szegény, vidékről felköltözött migránsok és a valószínűleg magas jövedelmű, jól képzett *hukou* migránsok is.

Fontos torzító tényező az is, hogy a vidékről betelepült munkások keresetük jelentős részét hazaküldik, tehát tényleges jövedelmük nem olyan magas, mint azt a számok sugallják. Az eltartottsági ráta a migránsok körében jobb az átlagnál, ez azonban csupán annak tudható be, hogy az otthon maradt (és támogatandó) családtagokat nem veszik figyelembe. Érdekes kérdés ugyanakkor, vajon mennyiben változik mindez a jövőben. A megkérdezett migránsok jelentős része ugyanis hosszú távon a városokban kíván maradni, ami a későbbiekben azt is jelentheti, hogy a családjuk is követi őket, így viszont feltehetően romlanak majd (ugyanakkor realitásabb lesznek) a szegénységgel kapcsolatos mutatók.

Nehezíti a helyzet reális értékelését az is, hogy a vidéki szegénységgel szemben a városokban nincs hivatalos szegénységi küszöb, illetve nincsenek statisztikai becslések a városi szegények számáról. (Ugyanakkor egy központi program keretében minden városban meghatároznak egy limitet – *dibao* –, hogy az adott háztartás jogosult-e a szociális juttatásokra. Gazdagabb városokban magasabb *dibao*-határ van a gyakorlatban. Ezzel azonban a már említett lakhely-regisztrációs problémák miatt nehéz értékelhető képet kapni a migráns szegénységről.)

A belföldi vándorlás családi háttere, összefüggések a nemzetközi migrációval

A kínai típusú speciális gazdasági berendezkedés sajátja, hogy nagymértékben érvényesülnek benne a politikai szempontok is. Ami a vándorlást illeti, alapvetően elmondható, hogy a fejlettebb tartományokban – a több munkalehetőség miatt – kevésbé számítanak a politikai összeköttetések. Ugyanakkor sok vidéki területen jellemző, hogy a falusi vezetők „banki” feladatokat is ellátnak, azaz a városban dolgozó munkásoktól érkező pénzeket a küldő kívánsága szerint ők osztják szét – a legtöbb esetben persze némi „kezelési költség” ellenében. Emellett gyakran csak az ő segítségével lehet beszerezni egyes, az elvándorláshoz szükséges papírokat (születési anyakönyvi kivonat, igazolás a családi állapotról stb.).

Liang és Miao Fujian tartományban végzett adatfelvétele azt mutatta, hogy a falusi kádereknél nem jellemző a migráció, hiszen kulcspozícióban vannak, és ez a jövedelmükben is érzékelhető. Családtagjaik esetében azonban nagyobb arányú az elvándorlás, igaz, ez elsősorban külföldre irányul. Ennek az az oka, hogy a kádereknek vannak a legjobb információik a kivándorlási lehetőségekről, a migránsokat toborzóknak is velük kell megalkudniuk, mivel ebben szükség van a pártfunkcionáriusok engedélyére. Így a káder-családtagoknak nem éri meg belföldön vándorolni, előnyösebb külföldi pozíciókról van tudomásuk, a konkurenciánál korábban (Liang – Miao 2013).

Az országhatáron belüli és az azt átlépő mozgásokat azonban nem lehet teljesen elválasztani, a két folyamat számos ponton kapcsolódik egymáshoz. A belföldi vándorlók kevésbé hajlamosak külföldre menni, ami feltehetően abból fakad, hogy megelégszenek az országon belül viszonylag jobbnak számító fizetési feltételekkel. A két migrációs típus másik összefüggése, hogy ha már van a családban külföldre vándorló, akkor csökken a belföldi vándorlási hajlandóság, mivel egy kivándorló általában képes megfelelő jövedelmet biztosítani, így nincs szükség újabb családtag elvándorlására.

A migráns munkások által hazaküldött pénzek szerepe

A városokba költözött vidéki munkások által hazautalt összegek alapvető fontosságúak az elmaradott területeken élő családok gazdálkodásában. Ugyanakkor kérdéses, mire használják ezeket az összegeket, nem lehetne-e a jelenlegi megoldásoknál jobban is felhasználni a migránsok által hazaküldött pénzt?

A hazautalt pénzek nagyságára vonatkozóan csak becslések vannak, a legelfogadottabb feltételezés, hogy egy migráns átlagban évi 3000–4000 yuant küld haza (Huang – Zhan 2008), a teljes pénztőmeg 2005-ös adatok szerint nagyjából 30–40 milliárd dollár körül mozgott (Murphy 2006). Összehasonlításképp: világbanki adatok szerint a külföldről hazautalt pénz 23,5 milliárd dollár volt abban az évben. Egy 2003-as tanulmány (Huang – Zhan 2008) kimutatta, hogy a vidéki jövedelmek közel 20%-át a hazautalt pénzek teszik ki, de egyes különösen elmaradott régiók vonatkozásában születnek olyan esettanulmányok, amelyek azt bizonyítják, hogy a hazautalt pénzösszegek meghaladják az éves helyi bevételeket (Guizhou tartomány, 2000).

Épp ezért a szegényebb területeken a helyi önkormányzatok gyakran támogatják az elvándorlást, mert így csökkennek a helyi terhek is, azaz kívánatos, hogy minden háztartásnak legyen egy migráns tagja, aki így kvázi „felszabadítja” a többi családtagot. Ugyanakkor több probléma is felmerül: 1. a családon belül aránytalan a megterhelés, a legtöbbet a migráns dolgozók teszik érte, 2. a hazaküldött pénzek nem egyenlő elosztása.

A városokba vándorolt munkások fizetésük java részét hazaküldik: egy pekingi felmérés szerint a dolgozók fele legalább 40%-ot, 29%-uk pedig fizetése legalább 60%-át hazaküldte (Murphy 2006). Az érem másik oldala eközben az, hogy mivel csak minimális összegeket hajlandóak szállásra, étkezésre és egészségügyre költeni, a helyi kereskedelemhez, fogyasztáshoz is kisebb mértékben járulnak hozzá, mint a városi lakosok.

A hazaküldött pénzek elosztását illetően az egyenlőtlenségek három fajtája merülhet fel: a) a migráns dolgozó és a többi családtag közötti különbség, b) nemzedékek közötti egyenlőtlenségek (az idősök diszkriminációja), c) nemek közötti megkülönböztetés.

- a) Két főbb tényezőt kell figyelembe venni: egyfelől felmérések szerint azok küldik haza a keresett pénz legnagyobb hányadát, akik kezdetben a legnagyobb segítséget kapták a családtól; másfelől információs aszimmetria van a városban élő dolgozó és a vidéken maradt többi családtag között, az otthon maradottak ugyanis nem tudják a fizetés tényleges nagyságát. A dolgozó munkások szempontjából ez azért is indokolt, mert nem biztos, hogy az otthon maradt szülők félreteszik a hazaküldött pénzt (például házipénztésre, ami a házasság szempontjából fontos), hanem felhasználják (Murphy 2002). Így gyakran külön számlára utalnak a feleségnek, és külön a szülőknek. A szülőknek

ugyanakkor mindenképp utalnak, mert vidéken a társadalmi megbecsülés fontos szempontja, hogy ki mennyire gondoskodik a családjáról, felmenőiről.

- b) Annak ellenére, hogy plusz forrásokhoz jutnak, az idősök gyakran a migráció vesztesei. Sok esetben ők adják a kezdőtőkét, és ők teszik lehetővé a vándorlást azzal, hogy vigyáznak az unokákra és művelik a család földjét – ez a több-letteher gyakran jóval több, mint amit a hazaküldött pénzek által nyernek. Emellett gyakori gond számukra az is, hogy ha egy területről, a tágabb családi körből elmennek a munkaképes korúak, nehezebb olyan embert találni, aki gondozza őket, és nem biztos, hogy ezt kiváltja a többletjövedelem.
- c) Más országok esetében nagyon gyakran a nők küldenek több pénzt haza, Kínában azonban ez nem így van (Murphy 2006). Egyrészt mert a férfiak általában többet keresnek és jobb feltételekkel tudnak elhelyezkedni. Másrészt a nőtlen férfiakon hatalmas a nyomás, hogy pénzt küldjenek haza házépítésre, illetve hozományra gyűjtsenek, ugyanis csak így van esélyük a „házassági piacon”. Ez az „ár” egyre nő, mivel egyre kevesebb nő születik és közülük sokan el is vándorolnak. Az érem másik oldala, hogy vidéken a nők nem kapnak tulajdonrészt az épülő házakból, az ő anyagi helyzetük a házasságuktól függ. A házas férfiak is utalnak haza, mivel a hagyományok szerint a férfiaknak kell eltartani a szülőket. Azáltal azonban, hogy gyakran a női migránsok is szerepet vállalnak az otthon maradtak anyagi támogatásában, még házasság után is – talán megváltozóban van az a felfogás, hogy csak a fiúgyerek hasznos. A teljes képhez az is hozzátartozik, hogy egyes felmérések szerint több és rendszeresebb a férj által hazaküldött támogatás, ha a nő otthon marad. A gyerekeknél is megfigyelhető a megkülönböztetés a hazaküldött pénzek felhasználásában: Kínában máig nagyon erős a fiúk elsődleges szerepe, ezért ha kevés a pénz, csak a fiút tanítatják, a lány otthon dolgozik.

Nyilvánvalóan ritkábban esik meg, hogy az elvándorolt munkások nem küldenek haza pénzt. Az ő esetükben három fő típust lehet megkülönböztetni. A legritkább, ha a migránsnak gazdag családja van és nem szorul rá a hazaküldött juttatásokra. Gyakran előfordul az is, hogy a munkáltatók visszatartják a fizetéseket, hogy az náluk kamatozzon (2002–03-ban még tüntetések is voltak emiatt), így a migráns esetleg még azelőtt nincstelen lesz és vissza kell térnie, mielőtt igazából elkezdhetne dolgozni (Huang – Zhan 2005). Egy harmadik lehetséges ok, hogy a migráns megpróbál alkalmazkodni a városi életstílushoz, amihez például új ruhák kellenek, tehát az életmódváltás többletköltségekkel jár. A hosszú távú cél ilyenkor legtöbbször az, hogy a félretett pénzből házat tudjon venni a városban és oda tudja költöztetni a családját. Kínában (de a világon nagyon sok helyen másutt is) jellemző, hogy minél hosszabb a távollét, annál inkább csökkennek a hazaküldött pénzek, azaz, ha egy migráns megkapja a városi *hukout*, akkor általában kevesebbet küld haza.

A hazaküldött pénzek hatásai és felhasználásának módja több szociális ellentmondást is hordoz magában: a kevésbé fejlett régiókban a nagyon szegények nem is tudnak migránsokat küldeni, mert nem tudják kifizetni a kezdeti költségeket, így tulajdonképp csak növekednek a különbségek, hiszen az eleve magasabb, középjövedelmű háztartásokból mennek el – és utalnak haza. Probléma az is, hogy a migráció nem valamiféle szociális juttatás, így nem javíthatja minden rászoruló háztartás/egyén életét. Aki beteg vagy szegény, és nem tudja előteremteni az induló költségeket, nem tud ilyen módon plusz jövedelemhez jutni.

A felhasználás tekintetében az a legnagyobb probléma, hogy a hazaküldött pénzek túlnyomó részét olyan alapvető szükségletek kielégítésére fordítják, mint az alapfokú oktatás vagy az egészségügyi ellátások igénybevétele, így kevésbé tudnak fejlesztési forrásként megjelenni. Emellett például a közegészségügyi helyzetet is jelentősen befolyásolja a fizetős egészségügy (a költségek 90%-át a háztartások állják), különösen a fertőző betegségek tekintetében (ezt bizonyítja a 2003-as SARS-járvány, amelynek megfékezése érdekében az állam kénytelen volt a nem regisztrált bevándorlók ellátását is támogatni). Így azok a háztartások, ahol nincs migráns családtag és rajta keresztül plusz jövedelem, jelentős hátrányba kerülhetnek.

A pénzek felhasználásánál produktív (új hozzáadott értéket teremtő) és fogyasztói jellegű módokat különíthetünk el. A hazaküldött pénzek legnyilvánvalóbb produktív felhasználási módja a mezőgazdasági befektetés, azaz többlet-inputot (vetőmag, műtrágya) vesznek, hogy kiváltsák az eltávozott munkaerőt. Számos adatfelvétel és tanulmány utal ugyanakkor arra (például egy 1995-ös adatfelvétel 787 háztartás bevonásával⁴), hogy ezzel a módszerrel nem, vagy csak kismértékben tudják növelni a termelékenységüket, tehát a profit alacsonyabb lesz (azaz több befektetéssel ugyanolyan hozamot érnek el). Több tanulmány is igazolja, hogy a mezőgazdasági termelésben a többlet pénzügyi forrás nem tudja pótolni az eltávozott munkaerőt (Murphy 2006). A hazaküldött pénzek legfőbb előnyének inkább az tekinthető, hogy csökkentik a kockázatot: azaz nem kell műtrágyát vagy vetőmagot kölcsönkérni nehezebb években. Arról megoszlik a kutatók véleménye, hogy csökkenthetné-e az elvándorlást, ha könnyebb lenne mikrohitelhez jutni (ezek ugyanis nem tudják jelentősen növelni a hozamot). A bizonytalan jogi környezet szintén fejlődést hátráltató tényező. A földbérleti szerződések-nél gyakran előfordul, hogy a tulajdonos megvonja a használati jogot vagy nem újítja meg a szerződést, így a farmerek nem akarnak nagyobb fejlesztésekbe (például öntözőrendszer) beruházni.

Egy másik produktív felhasználási mód vállalkozások indítása. Ezzel kapcsolatban jellemző, hogy azok, akik visszatérnek, és vállalkozást indítanak, kihasználják városi kapcsolataikat (lehetőségek, hogy ezzel újabb migrációs csatornákat építenek ki a városok felé) és az ott megszerzett információkat és tudást is, azaz abban a gazdasági szektorban alapítanak üzletet, ahol dolgoztak. Tehát vagy a helyi piacra termelnek az új szaktudásukkal, vagy kapcsolati tőkéjüket felhasználva részben a városi cégek bedolgozói lesznek. Ez azonban azzal a kockázattal járhat, hogy az az iparág, amely a városban prosperál, már nem biztos, hogy azon a vidéken is életképes, tehát a vállalkozások gyakran azért mennek csődbe, mert induláskor nem vették figyelembe a piaci környezetet.

Az egyik legfontosabb fogyasztói jellegű felhasználási mód a házépítés, elsősorban azért, mert enélkül szinte lehetetlen feleséget találni. Korábban ezt a családok kölcsönös segítséggel oldották meg, de mivel elvándorolt a munkaerő, kénytelenek munkásokat fogadni. Fontos szempont a ház nagysága is, amely vidéken máig összefügg a társadalmi elismeréssel.

A kormányzati segítség első lépéseként a szegénynek nyilvánított nyugati megyékben 2006-tól, a középső régiókban és a tengerparton pedig 2007-től már nem kell fizetni az alapfokú oktatásért, és 2006-tól megszüntették az elsősorban a fejletlenebb régiókat

⁴ Taylor, J. E. – Rozelle, S. – De Brauw, A. (2001): Migration and incomes in source communities: A new economics of migration perspective from China.

sújtó mezőgazdasági adót is. Így a hátrahagyott családok valószínűleg nagyobb összegeket tudnak majd produktív beruházásokra fordítani. A vállalkozásfejlesztés területén azonban továbbra is nehézséget jelent, hogy a bankok általában nem adnak hiteleket a vidéki vállalkozásoknak, mivel ezeket túl kockázatosnak tartják, így az elvándorolt munkások által hazautalt pénztömeg egy jelentős hányada a városokba áramlik vissza fejlesztési pénzként.

A migráció egészségügyi vonatkozásai

A 2003-as SARS-járvány idején kitűnt, hogy a migránsok rendezetlen az egészség-biztosítási helyzete jelentősen növelheti a közegészségügyi kockázatokat. Az átlagosnál nagyobb belföldi mobilitás mellett, mint már volt róla szó, rájuk jellemzően nem terjed ki az állami egészségbiztosítási rendszer, ugyanakkor a fizetős magán szolgáltatások igénybevételére általában nincs pénzük. Ezt végül a kormány is belátta, és elrendelte, hogy minden SARS-gyanús beteget ingyen kell ellátni, ám ez csak a probléma eseti megoldását jelentette.

A migránsok általában az ún. 3D (dirty, dangerous, difficult – piszkos, veszélyes, nehéz) munkákat végzik, ezért az ő populációjukban lényegesen nagyobb a munkahelyi ártalmak veszélye. A férfiaknál általában a balesetekből adódó sérülések, valamint – az építkezéseken belélegzett pornak köszönhetően – a tüdőbántalmak jellemzők, míg a nők esetében a leggyakoribb a benzolmérgezés, mivel általában ők dolgoznak a ruha- és cipőiparban. Emellett – mivel többségében a szülőképes korú női népesség vándorol el dolgozni – a rossz körülmények miatt a migránsok körében nagyobb arányú az abortusz, a vetélés és a koraszülés (Xiang 2004).

A szexuális úton terjedő betegségek esetében nem egyértelmű, hogy veszélyeztetettebb-e a migráns népesség. Egyes kutatások mindenestre azt mutatják, hogy a tehető városi népesség nagyobb arányban veszi igénybe a fizetős szexuális szolgáltatásokat (Yang 2004). Itt kell megjegyezni azt is, statisztikai szempontból még kérdéses, hogy a becslések szerint mintegy hárommillió szexmunkást (Xiang 2004), akik – a lebukást elkerülendő – gyakran változtatják helyüket az országon belül, külön csoportként kell-e kezelni, vagy egyszerűen a migránsokhoz kell számítani őket.

Ahogy már említettem, a migránsoknak nincs hozzáférésük ingyenes kezeléshez, egy orvosi konzultáció ára több száz yuan lehet, ami a többség számára megfizethetetlen. Ebből adódóan aztán különböző rossz szokások alakulnak ki: először várnak, hátha elmúlnak a tünetek, aztán gyógyszerből hoznak fájdalomcsillapítót, hogy tovább tudjanak dolgozni, és csak akkor mennek kórházba, ha már nagyon súlyosak a tünetek, gyakran már túl későn. Ez a hozzáállás a fertőző betegségek esetében különösen nagy veszélyeket hordoz magában (Hu – Cook 2008).

Szintén egészségügyi szempontból jelent problémát, hogy mivel a bevándorló munkások jogi ismeretei általában hiányosak és nincs pénzük ügyvédre/pereskedésre, a munkáltatóknak egy esetleges balesetnél nem kell munkaügyi perekől félniük.

A kínai egészségügyi rendszerben elvileg vidéken kell ellátásért jelentkezni, ha oda van valaki bejelentve (ez a migránsok esetében nyilván nem életszerű). A vidéki egészségügyben hosszú ideje csökken az állami finanszírozás, a korábban működő közösségi alapú rendszer összeomlott, tehát marad a fizetős rendszer fizetőképes kereslet nélkül. A városokban 1999-ben lépett életbe a megreformált egészségügyi rendszer: minden munkavállalónak egyéni

számlája lett, amelyre havi hozzájárulás érkezik a munkavállalótól és a munkáltatótól. Ebbe a rendszerbe ugyanakkor a migráns munkások nem tartoznak bele, csak azok, akiknek városi *hukou*-juk van.

A kormányzat számára fontos a társadalmi nyugalom fenntartása, s ebből a szempontból lényegesebb (és olcsóbb), hogy a korábban kedvezményezetttek (például a katonák) pozícióját fenntartsák, mint hogy új csoportokat vegyenek be az ellátottak közé (a migránsok egyébként kevésbé elégedetlenkednek, mert nekik soha nem is jártak ezek a juttatások). Kormányzati részről ezen kívül attól is tartanak, hogy ha kiterjesztenék az ellátás rendszerét, a vidékiek betegség esetén gyorsan bejelentkeznének valamelyik városba migránsként.

A legnagyobb probléma azonban, amiért nehéz integrálni a rendszerbe a migránsokat, az, hogy javarészt nem bejelentve dolgoznak. Gyakran a migránsok maguk sem erőltetik a bejelentést, mert – ha már elviselhetetlenek a körülményeik – kötelezettség nélkül elmehetnek, hiszen nincs szerződésük; ez az utolsó eszközük. A kormányzat sem törekszik a szigorú bejelentési kötelezettségre, ez megemelné a munkaerő árát, így csökkenne a foglalkoztatás, és a kormány jelenleg a foglalkoztatás magas szintjében érdekelt. A helyi kormányzati szervek szintén nem érdekelték a szabályok szigorú betartatásában: félő, hogy a vállalkozások egyszerűen másik megyébe költöznének, így a migránsok helyzete nem változna, viszont az adott terület bevételei csökkennének. A helyi önkormányzatnak azért sem érdeke a migránsok nyilvántartásba vétele, mert romlaniának bizonyos mutatói: a jelentésekben például a kórházak népességhez viszonyított száma csak a bejelentett lakosságra vonatkozik.

A másik oldalról a munkások érdekérvényesítő képessége minimális, szakszervezetek szinte nincsenek, ahol vannak, ott is nagyon alacsony létszámmal és más jelleggel működnek, mint Nyugaton – például olcsóbb élelmiszert vesznek nagy mennyiségben a tagoknak és hasonló „jóléti” tevékenység.

A közeljövőben tehát nem várható a migránsok integrálása az egészségügyi rendszerbe, ugyanakkor kialakultak átmeneti megoldási módszerek is. Ilyenek a közösségi üzemeltetésű kórházak, de egyre elterjedtebbek a városokba költözött vidéki doktorok praxisai is. A vidéki orvosok a migráció következtében gyakran pácienseik jelentős részét elveszítik, így sok esetben szintén elvándorolnak, és a városokban élő migráns lakosság körében praktizálnak. A munkások körében is népszerű ez a megoldás, hiszen ugyanarról a területről származó személy látja el őket, és olcsóbban, mint a városban. Az érem másik oldala azonban az, hogy ezeket a rendelőket a hatóságok gyakran bezáratják, mert alacsony színvonalon működnek.

Az egyes statisztikai adatforrások migráns definíciói

Statisztikai szempontból fordulópont volt, hogy az 1990-es népszámlálás során először jelentek meg a migrációra vonatkozó kérdések. A népszámlálások mellett az 1987-ben, 1995-ben és 2005-ben lefolytatott 1%-os népességfelmérések jelentik a legfőbb adatforrásokat. Ezen adatfelvételek esetében azokat tekintik migránsnak, akik legalább hat hónapot vagy egy évet töltöttek az adott helyen, és akik elmúltak ötévesek.

1990 népszámláláskor migránsnak tekintették azon öt évnél idősebb személyeket, akiknek a lakhelye 1990. július 1-jén másik megyében volt, mint 1985. július 1-jén (ez hasonló az USA-ban használt definícióhoz). Emellett kérdés volt az is, hogy megváltoz-

tatta-e a *hukou*ját, vagy már legalább egy éve elhagyta a *hukou*-helyét (áramló népeség). Ez a definíció tehát nem tartalmazta az öt éven aluliakat, azokat a migránsokat, akik 1985 és 1990 között meghaltak, akik a vizsgált öt évben visszatértek kiindulási helyükre, a megyén belüli vándorlókat, a többszörös vándorlást, a rövid távú migránsokat (a hosszú távú szándék nem számít) – emiatt ezek az adatok valószínűleg jelentősen alulbecsültek.

A tíz évvel későbbi censzusnál megváltozott a definíció, a területi kritérium település-szintre módosult, a tartózkodási határidő pedig hat hónapra. Ez pozitív változás volt a lefedettség növelése és az alulbecslés csökkentése szempontjából, ugyanakkor melegeztette az időbeli összehasonlíthatóságot.

A belföldi vándorlás vizsgálata területi szempontból

A belföldi vándorlás területi alapú vizsgálata fontos kiindulópont ahhoz, hogy a humán tőke áramlását elemezni lehessen. A fogadó területek humán tőkéje nőhet, ha jelentős mértékű szakképzett munkaerő áramlik az adott területre, ugyanakkor a küldő területeknél jelentős forrásbeáramlást jelent az elvándoroltak által hazaküldött pénz. Kérdés, hogy az emberi tőke vándorlása fokozza-e a területi különbségeket (a jobban képzettek, akik várhatóan nagyobb hasznot húznak a migrációból, elvándorolnak) vagy csökkenti (a hazautalt pénzeszegek fejlesztési forrásokat jelentenek).

Mint azt történetileg már bemutattam, amíg Nyugaton az emberek inkább a „lábukkal szavaznak” az egyes migrációs célterületek között, addig Kínában sokkal jelentősebb az állami beavatkozás szerepe. Ráadásul országon belül is eltérő helyi rendelkezések vannak érvényben: a nagyvárosok, például Peking vagy Sanghaj a magasan képzett migránsok számára kedvező szabályokat hoztak. Ahogy már említettem, az 1980-as évektől fokozatosan lazult a jogi szabályozás, ám ez inkább a munkavégzés engedélyezésében nyilvánult meg, semmint a *hukou*-változtatás megkönnyítésében. Bevezették például a munka helyén kiadható munkavégzési engedélyeket és a *hukou* alapján kiadható migrációs munka-regisztrációs kártyákat.

Néhány régióban (például a középsőnyugati Sichuanban, Henanban, Jiangxiban, Anhuiban) már korábban, az 1980-as években is komoly elvándorlás volt tapasztalható, mivel ezeken a jobbára mezőgazdasági területeken jelentős volt a túlnépesedés és kevés a megművelhető föld. Emellett vannak olyan tartományok is, mint például Yunnan vagy Qinghai, amelyek vándorlási szempontból speciális helyzetben vannak: bár szegények, az itt élő etnikai kisebbségek miatt mindig is alacsonyabb volt az elvándorlás a fejlettebb régiókba. A kínai vándorlásstatisztika további hiányossága, hogy kevés adat van a visszatérőkről, azokról, akik nem találták meg a számításukat, vagy visszatértek szülőföldjükre házasodni és gondozni az idős felmenőket, esetleg a vándorlási tapasztalatok és összegyűjtött tőke birtokában a földművelés helyett valamilyen vállalkozást indítottak.

Tartományi szinten vizsgálva a vándorlást, látható, hogy a migráció szoros a párhuzamban van a gazdasági folyamatokkal. Az 1990–95, az 1995–2000 és a 2000–05 közötti periódusokat vizsgálva a legtöbb bevándorló a Kína déli partján fekvő, gyorsan fejlődő Guangdongba ment (Chan 2013). Jelzésértékűnek mondható Guangdong gazdasági jelentőségét illetően, hogy a 2000 és 2005 közötti periódusban közel 12 millió volt ide a teljes bevándorlás, míg a Sanghaj közelében fekvő, második helyezett Zhejiang

esetében alig haladta meg az 5 milliót. Mellettük jelentős fogadó területként Sanghaj, Peking és Jiangsu említhető. A küldő tartományok között kevésbé lehet ennyire központi szereppel bíró területeket meghatározni, a legkisebb népességmegtartó erővel a közép-nyugati Sichuan, az ország keleti részén fekvő Anhui, Henan és a délkeleti Hunan tartományok bírtak. A szegény tartományok egy része (például a középnyugati Sichuan) ugyanakkor az utóbbi 10 évben gazdasági stratégiaként aktívan támogatta a munkaerő-kiáramlást, így ez is közrejátszik abban, hogy küldő területként jelennek meg.

A legutóbbi 2010-es népszámlálás adataiból szintén kiolvasható néhány alapvető jelenség. Több mint 260 millió embert regisztráltak migránsként, a legtöbbet, közel 37 milliót Guangdongban. Utána Zhejiang és Jiangsu tartományok következnek majdnem 20 és 18 millió betelepülő populációval, Shanghaj az ötödik legnépszerűbb vándorlási célpont, Peking pedig mindössze a nyolcadik. Ha a bevándorlást ezer lakosra vonatkoztatjuk, szintén az említett területeknek mutatkozik a legnagyobb népességvonzó ereje.

A vándorlás forrása szerint is érdekes megfigyelni a migrációs folyamatokat: míg Guangdongban és Zhejiangban a betelepülők 60%-a tartományon kívülről jött, addig például a negyedik legtöbb bevándorlót fogadó Shandong esetében ez az arány mindössze 15%. A tartományon belüli vándorlás Henanra a legjellemzőbb, ott a közel 10 millió migráns 94%-a csak a tartományon belül vándorolt. Az összes tartományt figyelembe véve látható, hogy a migránsoknak mindössze egyharmada lépte át a tartományi határokat, azaz legtöbben nem kívánnak jelentősen eltávolodni szűkebb lakókönyezetüktől.

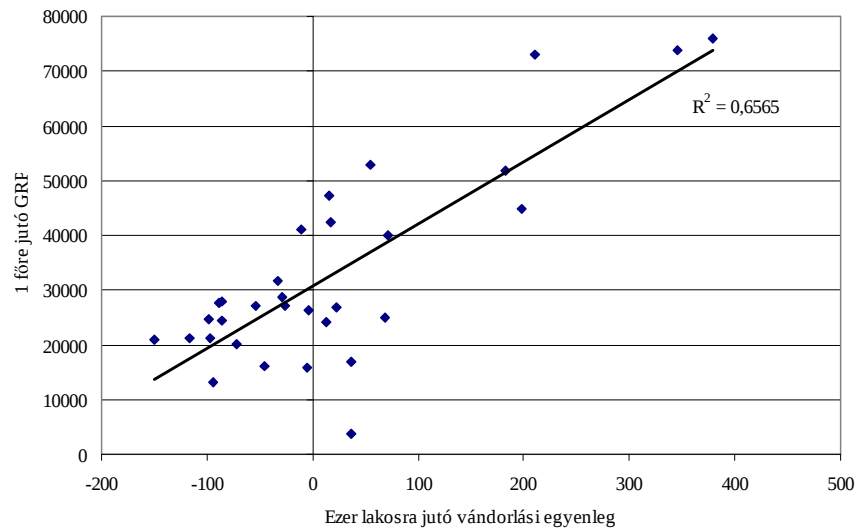
A belső migrációt tartományi szintű kereszttáblával vizsgálva észrevehetők a jelentősebb migrációs csatornák: egyértelműen beazonosíthatók a főbb küldő területek, országosan Sichuan, Henan, Hunan, Hubei és Jiangxi bocsátja ki a migránsok közel 43%-át. Természetesen vannak tartományokra jellemző kapcsolatok is, Guangdong esetében például sokan (a betelepülők 16,5%-a) érkeznek a „szomszédos” Guangxiból, de erős kapcsolat mutatkozik több tartomány között is, elsősorban a földrajzi közelségnek köszönhetően:

1. Néhány fontosabb tartományok közötti migrációs csatorna
Some important inter-regional migratory channels

Honnan	Hová	Az adott küldő tartományból érkezők aránya az összes érkezőhöz viszonyítva, %
Hebei	Tianjin	25,2
Heilongjiang	Liaoning	31,9
Heilongjiang	Jilin	28,6
Anhui	Shanghai	29,0
Anhui	Jiangsu	34,9
Sichuan	Chongqing	53,7
Chongqing	Sichuan	26,5
Sichuan	Guizhou	27,4
Sichuan	Yunnan	27,9
Sichuan	Tibet	50,7
Gansu	Ningxia	28,5

Forrás: Kínai Statisztikai Hivatal: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/pcsj/rkpc/6rp/indexch.htm>

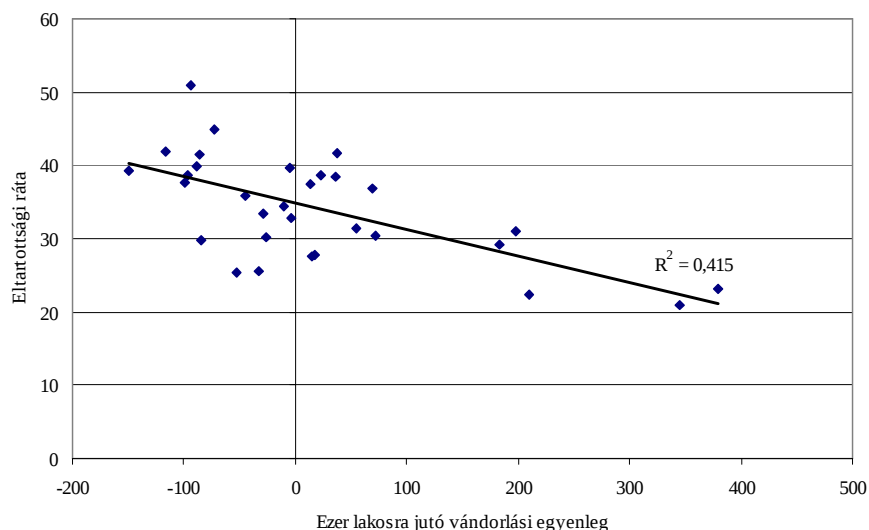
A migráció okait vizsgálva egyfelől alapvető a gazdasági helyzet, a termelés volumenének szerepe a fogadó területeken. A 2010-es népszámlálás vándorlási adataiból kiszámolhatjuk az ezer lakosra jutó vándorlási egyenlegeket tartományi szinten (ebben az esetben figyelmen kívül hagyva a szintén jelentős tartományon belüli vándorlást), ezeket a tartományi szintű gazdasági teljesítmény (Gross Regional Product – GRP) vonatkozásában elemezve látható, hogy a gazdasági helyzetnek alapvető befolyása van a migrációs folyamatokra.

Saját számítás, adatforrás: Kínai Statisztikai Hivatal:
<http://www.stats.gov.cn/tjsj/pcsj/rkpc/6rp/indexch.htm>

I. Tartományi szintű vándorlási egyenlegek és az 1 főre jutó GRP kapcsolata
The correlation between the inter-regional balance of migration and GRP per capita

Érdekes lehet még a tartományi szintű demográfiai viszonyok szempontjából közelíteni a belföldi vándorláshoz. Az eltartottsági arányok (a 0–14 éves és a 65 év feletti korosztály viszonyítva a teljes népességhez) és a vándorlási egyenlegek kapcsolata azt mutatja, hogy a népesség összetétele szintén számottevően befolyásolja a migrációs trendeket.

Saját számítás, adatforrás: Kínai Statisztikai Hivatal:
<http://www.stats.gov.cn/tjsj/pcsj/rkpc/6rp/indexch.htm>

II. A tartományi szintű vándorlási egyenlegek és az eltartottsági ráták kapcsolata
The correlation between the inter-regional balance of migration and
the rates of dependency

A népszámlálási adatok arról is szolgáltatnak információt, mióta tartózkodik az adott tartományban a migráns népesség. Az adatok alapján két fontosabb csoport különíthető el: a bevándorlók 42%-a két éven belül érkezett, míg közel negyedük (24%) hat évnél régebben. Ez a megoszlás nagyságrendileg az összes tartományra jellemző, azaz egyfelől kirajzolódik egy gyorsan fluktuáló, rövid távú migráció képe, amelynél a vándorlásban résztvevők valószínűleg sikertelenül próbálnak új, biztosabb egzisztenciát megteremteni a vándorlási célterületen, ezért kénytelenek továbbvándorolni (akár külföldre is), másfelől egy hosszabb távra letelepedő migráns népességről is beszélhetünk, akik meg tudtak kapaszkodni a fogadó területen. Országos szinten mind rövid, mind hosszú távon jellemző, hogy a migránsok a tartományon belülről érkeznek, ugyanakkor a főbb ipari-kereskedelmi fogadó térségekben (Guangdong, Zhejiang, Sanghaj, Peking) ennek épp a fordítottja igaz, időtartamtól függetlenül tartományon kívüli a bevándorlás.

Korcsoportos eloszlásokat nézve nem meglepő, hogy a fiatal munkaképes korúak a legmobilibbak, a migránsok 60%-a a 15–39 éves korosztályba esik.

Összegzés

Az elmaradottabb vidéki területek problémájáról elmondható, hogy állami szinten mind ez idáig a gazdasági dimenzió volt hangsúlyos (például a mezőgazdasági termé-

kek árának szabályozása), a lakosság és a lakóközösségek szempontjai mintha háttérbe szorultak volna. Felmerül azonban, hogy a hatalmas területi és társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó népességmozgások megoldása, alternatívája nem a még intenzívebb városiasodás lenne – amellyel óhatatlanul együtt járna a nincstelen vidéki bevándorlók tömegeinek megtelepedése a külvárosokban –, hanem egy fejlett, fenntartható mezőgazdasági termelés elterjesztése, például a nagyüzemi farmgazdaságok bevezetése az elaprózott, családokhoz kötődő termelés helyett.

A munkaerőpiac is számos jövőbeni kihívást hordoz magában. A kereslet és a kínálat jelenleg közel sincs egyensúlyban, nincs képzett munkaerő a technológiaigényes ipar számára, márpedig a kínai gazdaságnak a mennyiségi helyett elkerülhetetlenül el kell mozdulnia a minőségi fejlesztés irányába. További kérdés még, hogy a gyáripár évente mennyi új munkavállalót képes felszívni? Becslések szerint évente 15–25 millió új munkavállaló lép be a munkaerőpiacra, ezzel szemben a várhatóan nagyjából 8 millió új munkahely áll (Huang – Zhan 2005), így kérdéses, hogy állami szinten milyen politikát terveznek az évi, várhatóan több milliós munkanélküli-növekmény foglalkoztatására.

A migrációs folyamatokat áttekintve nyilvánvaló, hogy a népességvándorlás lehet az egyik eszköz, amely segíthetné a tartományok közötti különbségek csökkentését. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy ehhez a *hukou*-rendszer reformjára lenne szükség, azaz a gazdasági nyitás társadalmi hatásait nem lenne szabad mesterségesen, intézményi úton gátolni. Nem lehet elhallgatni azonban azt sem, hogy a tömeges vándorlás komoly szociális problémákkal jár. Ilyen például, hogy egyre nagyobb a nők és a gyerekek aránya a migránsok között, akiknek gyakran még a helyben maradó „többség” esetében sincs megfelelő érdekképviselőjük, nemhogy az egyébként is kevesebb juttatásban részesülő migránsok között. Meg kell még említeni a második generációs fiatal migránsok helyzetét is. Ők már több juttatást akarnak, mint a korábbi generációk, ebben minden bizonnyal az is, hogy nyitottabb gondolkodásúak, több információ jut el hozzájuk a nyugati típusú demokráciákról és az olyan, korábban szinte ismeretlen érdekérvényesítési módokról, mint a sztrájkok. A kínai kormánynak a jövőben tehát mindenképp szembe kell majd néznie a belső vándorlásból származó társadalmi kihívásokkal.

IRODALOM

- Liang, Z. – White M. J. (1996): Internal migration in China, 1950–1988. *Demography*, 33/3. 375–384.
- Chan, K. W. (2013): Internal migration. In Ness, I. – Bellwood, P.: *The Encyclopedia of Global Migration*. Blackwell publishing.
- Huang, P. – Zhan, Sh. (2005): Internal migration in China: Linking it to development. In International Organization for Migration: *Migration, Development and Poverty Reduction in Asia*, 65–85.
- Huang, P. – Zhan, Sh. (2008): Migrant Workers' Remittances and Rural Development in China. In DeWind, J. – Holdaway, J. (eds.): *Migration and Development within and across Borders: Research and Policy Perspectives on Internal and International Migration*. International Organization for Migration, 221–245.
- Park, A. – Wang, D. (2010): *Migration and Urban Poverty and Inequality in China*. Discussion paper series No. 4877, Institute for the Study of Labour.
- Murphy, R. (2006): *Domestic Migrant Remittances in China: Distribution, Channels and Livelihoods*. International Organization for Migration.

- Murphy, R. (2002): *How migrant labor is changing rural China?*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Xiang, B. (2004): *Migration and Health in China: Problems, Obstacles and Solutions*. Asian MetaCentre on Population and Sustainable Development Analysis Research Paper.
- Hu, X. – Cook, S. (2008): Internal Migration and Health in China. *The Lancet*, Vol. 372 Issue 9651, 1717–1719.
- Fan, C. C. (2005): Interprovincial Migration, Population Redistribution, and Regional Development in China: 1990 and 2000 Census Comparisons, *The Professional Geographer*, 57/2. 295–311.
- Liang, Z. – Miao, D. Ch. (2013): Migration within China and from China to the USA: The effects of migration networks, selectivity, and the rural political economy in Fujian province, *Population Studies*, 67/2. 209–223
- Li, Sh. – Zhang, Y. – Feldman, M. W. (2010): Birth Registration in China: Practices, Problems and Policies. *Population Research and Policy Review*, 29/3. 297–317.
- Fan, L. (2009): Measuring Interprovincial Flows of Human Capital in China: 1995–2000. *Population Research and Policy Review*, 28/3. 367–387.
- Fan, C. C. – Huang, Y. (1998): Waves of Rural Brides: Female Marriage Migration in China. *Annals of the Association of American Geographers*, 88/2. 227–251
- Ha, W. – Yi, J. – Zhang, J. (2009): Inequality and internal migration in China: Evidence from village panel data, United Nations Development Programme, Human Development Reports, Research Paper 2009/27.
- Yang, X. (2004): Temporary migration and the spread of STDs/HIV in China: Is there a link? *International Migration Review*, 38/1. 212–235.
- Jordán Gy. (2009): A kínai statisztika megbízhatóságáról. *Statisztikai Szemle*, 2009. 87/1. 63–82.
- Jordán Gy. (1998): A város és a vidék közötti szakadék és a belső migráció Kínában. *Statisztikai Szemle*, 1998. 76/4. 407–417.

Tárgyszavak

Migráció
Belső vándorlás
Kína

INTERNAL MIGRATION IN CHINA

Abstract

The author investigates the historical background and official state policy of internal migration processes in China, as well as the residence registration system. The work of NGOs concerning the integration of rural migrants, the issue of public health and the role of remittances in rural development are also important fields to consider. The different statistical data sources and the deviations in definitions are also introduced, and based on the public data regional differences of internal migration processes are analysed and main migratory channels are also revealed.